

Фізична освіта і спорт

УДК 796.011.3:612.017(477)-057.875

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19264663>

Напрямки розвитку адаптивного фізичного виховання в закладах вищої освіти України

Кошелева Олена Олександрівна

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання, ННІ «Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту» УДУНТ, 49094, м. Дніпро, Наб. Перемоги, 10

<https://orcid.org/0000-0002-9085-6800>

Микитчик Ольга Сергіївна

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, професор, професор кафедри водних видів спорту, ННІ «Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту» УДУНТ, 49094, м. Дніпро, Наб. Перемоги, 10

<https://orcid.org/0000-0002-8656-0943>

Сидорчук Тетяна Валеріївна

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання, ННІ «Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту» УДУНТ, 49094, м. Дніпро, Наб. Перемоги, 10

<https://orcid.org/0000-0001-7129-1616>

Афанасьєва Олександра Сергіївна

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії, ННІ «Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту» УДУНТ, 49094, м. Дніпро, Наб. Перемоги, 10

<https://orcid.org/0000-0002-5350-6289>

Кравченко Катерина Геннадіївна

доктор філософії, доцент кафедри фізичного виховання та спорту,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 49005,
м. Дніпро, проспект Дмитра Яворницького, 19
<https://orcid.org/0000-0003-1545-9255>

Прийнято: 11.03.2026 | Опубліковано: 27.03.2026

Анотація: *Мета.* Метою статті є вивчення стану адаптивного фізичного виховання в закладах вищої освіти та напрямків його розвитку з метою удосконалення.

Методи. У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціально-педагогічних методів: аналіз і систематизацію науково-методичних джерел; аналіз наукової літератури, узагальнення досвіду впровадження адаптивного фізичного виховання, порівняльний метод, систематизація.

Результати. Зростання чисельності студентів з порушенням здоров'я потребує модернізації та вдосконалення процесу адаптивного фізичного виховання у ЗВО. Науковцями проводиться робота, щодо забезпечення процесу адаптивного фізичного виховання комплексними програмами, технологіями, тощо, але ця проблема ще не знайшла остаточного вирішення.

Висновки. Зроблено висновок, що для сучасного освітнього процесу характерним є його інтенсифікація, на тлі погіршення низки зовнішніх і внутрішніх факторів. Для сучасної молоді характерним є низька вмотивованість до систематичної рухової активності. Тому у роботі з таким контингентом в ЗВО необхідна активна роз'яснювальна робота стосовно формування стійкої мотивації до рухової активності. Виявлена недосконалість нормативних документів щодо занять фізичним вихованням

студентів з порушеннями здоров'я. Важливою залишається проблема забезпечення науково-педагогічних працівників методичною літературою з організації занять із студентами з захворюваннями, організація курсів підвищення кваліфікації для викладачів та забезпечення занять необхідним інвентарем.

***Ключові слова:** рухова активність, здоров'я, студенти, здобувачі освіти, захворювання, функціональний стан.*

Directions of Development of Adaptive Physical Education in Higher Education Institutions of Ukraine

Olena Kosheleva

Candidate of Sciences in Physical Education and Sport, Associate Professor, Head of the Department of Theory and Methods of Physical Education, SEI «Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sport» USUST, 49094, Dnipro, Nab.

Peremohy, 10

<https://orcid.org/0000-0002-9085-6800>

Olha Mykytchuk

Candidate of Sciences in Physical Education and Sport, Professor, Professor of the Department of Water Sports, SEI «Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sport» USUST, 494094, Dnipro, Nab. Peremohy, 10

<https://orcid.org/0000-0002-8656-0943>

Tetiana Sydorчук

Candidate of Sciences in Physical Education and Sport, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Physical Education,

SEI «Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sport» USUST, 49094,
Dnipro, Nab. Peremohy, 10

<https://orcid.org/0000-0001-7129-1616>

Olexandra Afanasieva

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Physical Therapy, Occupational Therapy,
SEI «Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sport» USUST, 49094,
Dnipro, Nab. Peremohy, 10

<https://orcid.org/0000-0002-5350-6289>

Kateryna Kravchenko

Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of Physical Education
and Sports, National Technical University «Dnipro Polytechnic», 49005, Dnipro,
Dmytro Yavornytskyi Avenue, 19

<https://orcid.org/0000-0003-1545-9255>

Abstract: Purpose. The purpose of the article is to study the state of adaptive physical education in higher education institutions and the directions of its development with the aim of improvement.

Methods. In the course of the study, a set of general scientific and specially pedagogical methods was applied: analysis and systematization of scientific and methodological sources; analysis of scientific literature, generalization of experience in the implementation of adaptive physical education, comparative method, systematization.

Results. The growth in the number of students with health impairments requires the modernization and improvement of the adaptive physical education process in higher education institutions. Scientists are working on ensuring the process of

adaptive physical education with comprehensive programs, technologies, etc., but this problem has not yet been definitively resolved.

Conclusions. It was concluded that the modern educational process is characterized by its intensification against the backdrop of the deterioration of a number of external and internal factors. Modern youth are characterized by low motivation for regular physical activity. Therefore, when working with such a contingent in higher education institutions, active explanatory work regarding the formation of a stable motivation for physical activity is necessary. The imperfection of regulatory documents regarding physical education for students with health impairments has been identified. The issue of providing scientific and pedagogical staff with methodological literature on organizing classes for students with illnesses, organizing professional development courses for teachers, and providing classes with the necessary equipment remains important.

Keywords: physical activity, health, students, education seekers, diseases, functional state.

Постановка проблеми. Для сучасного життя молоді характерною є інтенсифікація навчальної діяльності, поєднана з роботою. Це створює передумови для підвищення психофізіологічного навантаження та виникнення тривалих стресових ситуацій, є основою надлишкового напруження компенсаторних систем організму і призводить до «зриву адаптації» у процесі навчання, розвитку дезадапційного синдрому і формуванню багатьох хронічних захворювань. У той же час, освітня діяльність висуває все більше вимог до вміння здобувачів освіти правильно відновлюватися в режимі навчання. Доведено, що найбільш ефективним засобом відновлення розвитку резервних можливостей організму є систематичне застосування засобів фізичного виховання [22, 27, 28].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом значно актуалізувалось питання формування здорового способу життя населення нашої держави. Цьому питанню присвятити своє дослідження С.Афанасьєв, К. Бабенко [1, 2], Т.І. Шевчук [29], М.М. Кухар [14], В.В. Татарінов, В.С. Татарінов [25] та інші. Науковцями доведено, що стан здоров'я студентів – найважливіший показник лагополуччя держави [3, 5, 7, 27]. Він є репродуктивним, інтелектуальним та культурним резервом суспільства [1, 2]. Так, І.М. Радаєвою зі співавт. виявлено переважно позитивне ставлення сучасної молоді до здорового способу життя. Водночас дослідженнями науковців виявлено суперечність між їх бажаннями та реальною поведінкою – вони розуміють, що малорухливий спосіб життя шкідливо впливає на стан здоров'я, але при цьому не хочуть його змінювати [20]. І особливо це стосується молоді, яка має те чи інше захворювання у тому числі й юнаки та дівчата, які навчаються у закладах вищої освіти [5, 9, 11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний внесок наявних наукових досліджень, аналіз літературних джерел виявляє певну кількість важливих прогалин. Головною з яких є нагальна необхідність постійного аналізу стану адаптивного фізичного виховання (АФВ) в закладах вищої освіти (ЗВО) та напрямків його розвитку з метою удосконалення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є вивчення стану адаптивного фізичного виховання в закладах вищої освіти та напрямків його розвитку з метою удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз досліджень науковців з проблем АФВ молоді свідчить про їх значний різновекторний інтерес до даної проблеми. В.В. Татарінов зі співавт. зауважує на певному набутті значення розуміння важливості здобуття якісної освіти кожною людиною. Він зазначає, що в Україні нині проводяться реформи у сфері освіти однак, як за будь-якого реформування, існує чимало проблем

стосовно організації якісного освітнього процесу. І деякі досить важливі проблеми з цього питання ще не знайшли належного відображення в напрацюваннях вчених [25]. Так однією з важливих проблем освіти молоді залишається збереження їх здоров'я. Відмінністю молодого віку є висока уразливість стану їх здоров'я до впливів чинників навколишнього середовища [2, 8, 10, 28, 29]. Погіршенню стану здоров'я сприяють економічні труднощі, місце проживання, умови роботи, режим та якість харчування, екологічні умови життя, психічні чинники [22, 24]. Вчені відмічають, що здоров'я студентів обумовлено не тільки вищевикладеними умовами, але і зневажливим ставленням до власного здоров'я та низьким рівнем фізичної активності [4, 9, 12].

Завдяки результатам соціологічного дослідження встановлено низький рівень фізичної активності вже в дитинстві. Недостатність щоденних фізичних навантажень і рухової активності призводять до того, що в доросле життя вони входять з сформованим небажанням займатися фізичними вправами і надалі залишаються фізично малоактивними. До того ж фізична активність підмінюється екранними розвагами, спілкуванням в соцмережах, роботою за комп'ютером тощо [23]. У сукупності з комплексом інших чинників низька фізична активність сприяє формуванню численних хронічних захворювань [3, 12, 31]. За даними НАМН України, відхилення у стані здоров'я спостерігаються у 80% учнів 9-11 класів, понад половину з них зумовлені наявністю хронічних захворювань.

За даними С.М. Футорного понад 70% населення України у віці 17-20 років мають низький рівень рухових якостей, що значно обмежує їх можливості до реалізації свого потенціалу в майбутній професійній діяльності [27].

В.В. Васькевич зі співавторами відмічають, що за час навчання у ЗВО здоров'я студентів від курсу до курсу погіршується [5, 7, 12]. Значна кількість

студенток молодших курсів мають надлишкову масу тіла [16]. Тривожні результати дослідження наводять А.Е. Konkabaeva зі співавторами. Вони вказують на зниження основних показників функції зовнішнього дихання у ще практично здорових студентів 18-21 років [32].

Нажаль найбільшу частку серед віднесених за станом здоров'я до спеціальних медичних груп займають студенти I курсу. Результати досліджень вчених свідчать про погіршення рівня якості життя у студентів I-II курсів. Дослідниками встановлена пряма залежність між рівнем їх рухової активності, позитивним ставленням до якості свого життя і наявністю шкідливих звичок, надмірними психічними навантаженнями на організм [16, 20].

Дослідженнями А.В. Романюк зі співавторами виявлено, що практично кожен третій студент має хронічне захворювання або ваду [21]. Найпоширенішими хворобами серед молоді є захворювання органів дихання та травлення [6, 17, 28]. Крім того, О. Кузнєцова зі співавторами відмічають розповсюдженість захворювань серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату та органів зору [13].

Тож при вступі до ЗВО здобувачі освіти з захворюваннями стикаються з наслідками реформування освітньої системи, інтенсифікацією навчальної діяльності і впровадженням інноваційних технологій замість традиційної організації освітнього процесу. Це підвищує вимоги до стану їх здоров'я та сприяє його погіршенню з прогресуванням патологічних станів [19, 27, 28].

Вирішення проблеми збереження здоров'я здобувачів ЗВО складна задача, яка не обділена увагою науковців галузі фізичного виховання. Однак для її вирішення необхідно враховувати значну низку факторів, які впливають на результат. Відомо, що АФВ відіграє вирішальну роль у допомозі студентам із захворюваннями у підвищенні фізичної активності та мотивації, щоб залишатися активними протягом усього життя [8, 30]. У той же час, науковці відмічають, що система фізичного виховання в Україні не задовольняє

природну біологічну потребу студентської молоді в руховій активності, не забезпечує їх необхідним рівнем здоров'я та фізичної підготовленості [4]. На думку вчених система АФВ реалізується на базі традиційного підходу із застосуванням особистісно-орієнтованих технологій конкретних видів спорту (туризм, спортивна гімнастика, спортивні ігри, аеробіка, шейпінг, плавання, легка атлетика, важка атлетика), де підвищення рухової активності до оптимального є головним фактором [15, 19, 23].

АФВ реалізується через різноманітні напрями, що дозволяють забезпечити ефективне охоплення всіх цільових груп, сприяють інтеграції людей з обмеженими можливостями у соціальне середовище та створюють умови для повноцінної фізичної активності. Ці напрями відрізняються за методологічними підходами, структурою занять та кінцевими цілями, проте всі вони об'єднані спільною метою – сприяти фізичному розвитку, соціальній адаптації та реабілітації осіб із різними видами порушень [18, 19]. Важливим є те, що АФВ характеризується високим ступенем варіативності застосування засобів з урахуванням специфіки вікових, соматичних та соціокультурних характеристик цільових груп [11, 14, 22]. Однак залежно від захворювання, віку, статі, розвитку фізичних якостей, протипоказань та інших факторів необхідно розробляти програми, які найбільше пристосовані для студентів. Необхідно враховувати і той встановлений науковцями важливий факт, що для сучасної системи АФВ характерним є зменшення уваги більшості студентів до свого фізичного вдосконалення [9, 26]. Тому у роботі з таким контингентом необхідна активна роз'яснювальна робота стосовно формування стійкої мотивації до рухової активності. Здобувачам необхідно доводити інформацію щодо механізмів її впливу на генез захворювання, особливості методики використання фізичних вправ при певному захворюванні тощо. Так, М.М. Кухар виділяє низку суперечностей між постійним зниженням рівня здоров'я та фізичної підготовленості студентів з недостатнім обґрунтуванням

засобів та методів, які застосовуються в процесі АФВ з урахуванням функціонального стану основних систем організму. Вченою виявлено потребу в удосконаленні процесу АФВ студентів підготовчої медичної групи та недостатню кількість або подекуди відсутність навчально-методичного матеріалу, що спонукає до вирішення важливої науково-практичної проблеми – корекції функціонального стану студентів підготовчої медичної групи в процесі АФВ в ЗВО та пошуку ефективних шляхів збереження здоров'я з урахуванням індивідуальних особливостей та уподобань студентів [14].

Дослідженнями А. Ковтун, Ю. Михайленко встановлені наступні недоліки щодо фізкультурно-оздоровчої роботи зі студентами з інвалідністю:

- недостатня готовність викладачів кафедр фізичного виховання для роботи зі студентами з інвалідністю;
- необхідність підвищення кваліфікації викладачів;
- пошук нових форм, інноваційних методик занять, інтегрованого навчання;
- незадовільна оснащеність спеціальним спортивним інвентарем та обладнанням тощо [11].

Важливим є той факт, що ускладнення процесу АФВ зі студентами викликано відсутністю у нормативних документах переліку захворювань, патологічних станів, порушень здоров'я чи діагнозів, згідно з якими студентів скеровують до основної, підготовчої чи спеціальної медичної групи для занять фізичним вихованням [14].

С.М. Афанасьєв і К.К. Бабенко підтверджують факт, на прикладі студентів із захворюваннями органів дихання, що існує множина вітчизняних та міжнародних протоколів, які містять рекомендації для хворих на бронхіальну астму регулярно займатися руховою активністю, щоб покращити загальний стан здоров'я. Однак конкретні рекомендації щодо інтенсивності, частоти чи тривалості застосування фізичних вправ відсутні [1, 2]. Це, на їх погляд, і

визначає низьку або короткотривалу ефективність цих програм. Також недостатньо вивченими є механізми впливу фізичних вправ на ключові фактори захворювань у студентської молоді, що робить непереконливою відповідь на питання, чи покращують фізичні вправи контроль та тяжкість захворювання [1, 2].

У той же час ВООЗ розроблені рекомендації дорослим віком від 18 років протягом тижня займатися аеробними фізичними навантаженнями середньої інтенсивності не менше 150-300 хв або щонайменше 75-150 хв аеробної фізичної активності високої інтенсивності, або еквівалентне поєднання активності помірної та високої інтенсивності. ВООЗ рекомендує також виконувати вправи на зміцнення м'язів середньої або більшої інтенсивності 2 або більше днів на тиждень. Можна також збільшити аеробну рухову активність помірної інтенсивності до 300 хв або виконувати понад 150 хв аеробних вправ високої інтенсивності, або еквівалентне поєднання активності помірної та високої інтенсивності протягом тижня [23].

Отже зростання чисельності студентів з порушенням здоров'я потребує модернізації та вдосконалення процесу АФВ у ЗВО [14, 15]. Науковцями проводиться робота, щодо забезпечення процесу АФВ комплексними програмами, технологіями, тощо, але ця проблема ще не знайшла остаточного вирішення.

Висновки. Таким чином, для сучасного освітнього процесу характерним є його інтенсифікація, на тлі погіршення низки зовнішніх і внутрішніх факторів. Для сучасної молоді характерним є низька вмотивованість до систематичної рухової активності. Тому у роботі з таким контингентом в ЗВО необхідна активна роз'яснювальна робота стосовно формування стійкої мотивації до рухової активності. Виявлена недосконалість нормативних документів щодо занять фізичним вихованням студентів з порушеннями здоров'я. Важливою залишається проблема забезпечення НПП методичною

літературою з організації занять із студентами з захворюваннями, організація курсів підвищення кваліфікації для НПП та забезпечення занять необхідним інвентарем.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою та удосконаленням технологій адаптивного фізичного виховання

Список використаних джерел

1. Афанасьєв С., Бабенко К. Проблемні питання щодо рухової активності студентів, які хворі на бронхіальну астму. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2023. № 2. С.3-10. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2023-2-003>

2. Бабенко К.К., Афанасьєв С.М. Взаємозв'язок рівня фізичної активності студентів закладів вищої освіти, хворих на бронхіальну астму, з фізичним розвитком. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. Вип. 95. С. 11-16. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.95.02>

3. Боднар І.Р., Виноградський Б.А., Павлова Ю.О. та ін. Оцінювання фізичної підготовленості та здоров'я різних груп населення: монографія. Львів : ЛДУФК, 2018. 132 с.

4. Вакуленко О.В. Формування здорового способу життя підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти. *Освіта і наука – 2020 : зб. наукових праць*, 2020. С. 800-801.

5. Васькевич С.С., Рогаль І.В. Особливості занять з фізичного виховання у студентів спеціальних медичних груп у закладах вищої освіти. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*, 2019. Вип.7 (115). С. 24-27.

6. Державна служба статистики України. Демографічний щорічник "Населення України за 2017 рік". 2018 URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_dy_2017.pdf

7. Добровольський Е.В. Оптимальна рухова активність студентів [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/jferfo>

8. Дудко В.І. Молоді здоров'я. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. URL: <https://esu.com.ua/article-69332>

9. Дутчак М.В., Круцевич Т.Ю., Трачук С.В. Концептуальні напрями вдосконалення системи фізичного виховання школярів і студентів для впровадження здорового способу життя. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2010. № 2-3. С. 116–120.

10. Климентьєва І.О. Актуальні проблеми здоров'я студентів. Проблеми формування здорового способу життя у молоді : зб. матеріалів XI Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів з міжнар. участю (Одеса, 4–6 жовт. 2018 р.). Одеса, 218. С. 17–18.

11. Ковтун А., Михайленко Ю. Сучасний стан адаптивного фізичного виховання студентів з інвалідністю в Україні. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2019. № 2. С. 87-95.

12. Кочина М.Л., Біла А.А. Результати оцінювання рівня соматичного здоров'я студентів різного віку. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Том 5. № 2 (24). С. 235-242.

13. Кузнєцова О., Королевич А., Філіпський О. Стан та структура захворюваності студентів університету. *Науковий часопис Українського державного університету ім. Михайла Драгоманова*. Серія 15. 2020. № (3(123)). С. 98-102. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.3\(123\).19](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).19)

14. Кухар М.М. Корекція функціонального стану студентів підготовчої медичної групи : дис. ... доктора філософії за спец. 017 – Фізична культура і спорт, 01 Освіта / Педагогіка. Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського, Львів, 2025. 239 с.

15. Ляшенко В.М, Туманова В.М, Мариськіна Т. Фізичне виховання студентів спеціальної медичної групи. Фізична культура і здоров'я людини:

історія, сьогодення, майбутнє (до 100-річчя першого київського диплома вчителя фізичної культури): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 жовтня. Київ, 2012. С. 154–161. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/2170/1/Lyashenko_Tumanova_Marisinska_konf_GI.pdf

16. Мелега К.П., Дуб М.М., Дуло О.А., Мелега О.О. Якість життя студенток молодших курсів з різним індексом маси тіла. Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. праць. Вінниця, 2011. Вип. 12, Т. 1. С. 236–241.

17. МОЗ України, ДУ "УІСД МОЗ України". Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. Київ: МВЦ "Медінформ", 2018.

18. Петрухнов О.Д. Комплексна фізична реабілітація студентів, хворих на хронічний бронхіт у період реконвалесценції : дис. ... канд. наук з фізичного виховання та спорту (доктора філософії) : 24.00.03. Харківська державна академія фізичної культури, Харків; Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ. 2020. 229 с.

19. Петрухнов О., Громко Є. Адаптивне фізичне виховання: сутність, принципи, завдання та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*. 2025. С. 177–185. URL: <https://journals.uran.ua/hdafk-tmfv/article/view/325864>.

20. Радаєва І.М., Устянська О.В., Поліщук Л.М., Еберле Л.В. Здоров'я студенської молоді та її відношення до здорового способу життя. *Молодий вчений*. 2023. No 12 (124). December, 2023 p. URL: <https://surl.li/ctzykf>

21. Романюк А. В., Рега Н. І., Господарський І.Я. Оцінка стану здоров'я та рівня фізичного розвитку студентів Луцького базового медичного коледжу. *Медсестринство*. 2019. № 4. С. 4–6. <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2019.4.10827>

22. Сидоренко О.Р., Бережна Л.І. Використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі студентів спеціальної медичної групи закладів вищої освіти. Актуальні проблеми медико-біологічного забезпечення фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації : збірник статей IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Харків: ХДАФК, 2018. С. 313- 314.

23. Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» : монографія / О.М. Балакірева, Т. В. Бондар та ін. ; наук. ред. О. М. Балакірева ; ЮНІСЕФ, ГО «Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». Київ: Поліграфічний центр «Фоліант», 2019. 127 с.

24. Становище молоді в Україні. Аналітичний звіт, складений Робочою групою ООН у справах молоді. Київ, 2019. 80 с. URL: <https://surl.li/xivmzx>

25. Татарінов В.В., Татарінов В.С. Реформи вищої освіти та проблеми їх реалізації в Україні. *Академічний огляд*. 2020. № 1. С. 60-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2020_1_7

26. Товт В.А. Аналіз сучасного стану фізичного виховання студентів на прикладі ДВНЗ «УжНУ». Актуальні питання вдосконалення системи фізичного виховання і спортивної роботи у вищій школі : збірник наукових праць за матеріалами I науково-практичної конференції з міжнародною участю (м.Ужгород, 19-20 квітня 2018 року). Ужгород: в-во Бест-Принт, 2018. С. 65-68.

27. Футорний С., Рудницький О. Характеристика стану здоров'я студентів вищих навчальних закладів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2013. № 2. С. 99-105. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2013.2.99-105>

28. Чернявська Л.І., Криницька І.Я., Мялюк О.П. Стан здоров'я студентів, проблеми та шляхи їх вирішення. *Медсестринство*. 2017. № 1. С. 24-27.

29. Шевчук Т.І. Проблема захворюваності студентів медичного факультету на інфекційні хвороби. *Актуальні проблеми сучасної медицини:*

Вісник Української медичної стоматологічної академії. 2024. Вип. 24(2). С. 195-199. <https://doi.org/10.31718/2077-1096.24.2.195>

30. Block M.E., Haegele J., Kelly L., Obrusnikova I. Exploring Future Research in Adapted Physical Education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*. 2021.No 92:3. P. 429-442. <https://doi.org/10.1080/02701367.2020>.

31. Griban G.P., Moskalenko N.V., Adyrkhaiev S.G., Adyrkhaieva L.V., Ivchenko O.M., Ovcharenko S.V., Prontenko K.V. Dependence of Students' Health on the Organization of their Motor Activity in Higher Educational Institutions. *Acta Balneologica*. 2022. No 5. P. 445-451. <https://doi.org/10.36740/abal202205112>

32. Konkabaeva A.E., Kozhuhova S.S., Bodeeva R.T., Kokenova A.S. Indices of External Respiratory Function Among Students. *European Researcher*. 2012. Vol. 27. No 8-2. P. 1223-1226.